

ประสบการณ์การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

รองศาสตราจารย์นพพร ต่านสกุล¹

ความนำ

การศึกษาในสังคมไทยซึ่งมีพื้นฐานเป็นสังคมเกษตรกรรม มีจุดเริ่มต้นจากการเรียนการสอนในวัดโดยมีพระเป็นผู้สอนซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปในลักษณะของการท่องจำไปตามตำรา ต่อมาเมื่อมีโรงเรียนก่อเกิดขึ้นในสังคมไทยก็เริ่มจากโรงเรียนที่อยู่ในวัดต่างๆ ซึ่งก็ยังมีอยู่จนถึงปัจจุบันและเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศหลายโรงเรียน แนวทางการสอนของครู-อาจารย์อาจจะคุ้นชินกับแนวทางดั้งเดิมที่มุ่งเน้นให้การบรรยายหน้าชั้นเรียนเป็นสำคัญแล้วชี้ให้นักเรียนท่องจำเป็นหลัก แนวทางเช่นนี้เคยถูกเรียกขานจากนักวิชาการชาวตะวันตกผู้หนึ่งว่า “วัฒนธรรมคัมภีร์” อันอาจจะเป็นการกล่าวถึงด้วยความรู้สึที่ขัดแย้งกับแนวทางดังกล่าวก็เป็นไปได้ ในความเป็นจริงแม้ว่าสถานศึกษาในประเทศไทยยังยึดถือแนวทางการสอนแบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่การเรียนการสอนในบางวิชาโดยเฉพาะวิชาที่มุ่งเน้นในทางปฏิบัติก็คงต้องทำการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการชี้แนะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Learning by doing) เช่นวิชาดนตรีอันเป็นวิชาที่จะต้องเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในวิชาทางด้านปฏิบัติการเครื่องดนตรีซึ่งจะต้องมีทั้งการฝึกเทคนิคต่างๆให้เกิดทักษะ, การฝึกซ้อมรวมเป็นวงดนตรีประเภทต่างๆ, และแม้กระทั่งการแสดงดนตรีในรูปแบบและสถานที่ต่างๆ อันเป็นการปฏิบัติการภาคสนามของวิชาดนตรี สำหรับวิชาทางด้านทฤษฎีและการประพันธ์ดนตรี ซึ่งในภาพรวมก็จะดูเหมือนว่าเป็นกลุ่มวิชาภาคทฤษฎีอันน่าจะมีแนวทางการสอนแบบบรรยายให้ผู้เรียนมีความรู้และความจำเป็นสำคัญก็น่าจะหันมาสนใจการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผู้เสนอบทความนี้มีประสบการณ์ตรงในการสอนวิชาดนตรีโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ตามสมควรซึ่งจะขอเสนอเป็นข้อมูลทางวิชาการอันอาจจะนำไปเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนต่อไป

¹ รองศาสตราจารย์ สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติหน้าที่อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประสบการณ์

ผู้นำเสนอบทความมีประสบการณ์การสอนดนตรีตั้งแต่เริ่มเข้าทำงานในโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2512 หลังจากเรียนจบชั้น ม.ศ.5 ทำหน้าที่ฝึก, สอน, ควบคุมวงดุริยางค์โรงเรียนเบญจมราชูทิศซึ่งมีนักดนตรีไม่ต่ำกว่า 60 คน และวงหัตถ์ดนตรีของโรงเรียนซึ่งมีนักดนตรีและนักร้องไม่ต่ำกว่า 20 คน ในภาวะเช่นนั้นผู้นำเสนอบทความจึงมีบทบาทเป็นเพียงพี่ที่ทำหน้าที่แทนครูจึงได้แต่ให้คำแนะนำที่เป็นพื้นฐานแล้วทำให้ได้อยู่เป็นเพื่อน บรรดาน้องๆ ก็ขยันขันแข็งเรียนรู้อะไรก็อยากกันอย่างไม่ย่อท้อ หลายๆ คนกลายเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ, เป็นครูสอนดนตรีที่มีผลงานโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ, และไปประกอบอาชีพอื่นซึ่งเชื่อว่าสืบเนื่องจากการเป็นนักดนตรีและคณากรของวงดุริยางค์โรงเรียนเบญจมราชูทิศ เขาคือ “ศุภักษร” ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในเรื่องพิธี เปิด-ปิด การแข่งขันกีฬาในระดับชาติและนานาชาติ ดังปรากฏในภาพประกอบข้างล่างนี้

ผู้นำเสนอบทความ, ศุภักษร,
และนักดนตรีวงดุริยางค์โรงเรียนเบญจมราชูทิศ

ผู้นำเสนอบทความควบคุมวงหัตถ์ดนตรี
ของโรงเรียนเบญจมราชูทิศ

เมื่อผู้นำเสนอบทความได้โอนไปรับราชการที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2524 ต่อมามหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้เปลี่ยนสถานะภาพเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศนอกระบบราชการชื่อว่ามหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้นำเสนอความเป็นอาจารย์ดนตรีสากลตามกฎหมายคนแรกของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ทำการสอนดนตรีในชมรมดนตรีสากล, เปิดสอนวิชาโทดุริยางคศาสตร์, และได้เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

วิชาเอกดุริยางคศาสตร์ในปีการศึกษา 2538 ในช่วงแรกมีอาจารย์ดนตรีสากล 2 คน ต่อมา มีอาจารย์เพิ่มเข้ามาอีก 2 คน ภาระงานสอนจึงมากขึ้น ในการสอนดนตรีภาคปฏิบัติจึงไม่สามารถสอนเป็นรายคนตามวิธีสอนดนตรีแบบสากลนิยมได้ ต้องแก้ปัญหาโดยสอนเป็นกลุ่ม อย่างที่เคยสอนในโรงเรียนเบญจมราชูทิศได้ผลมาแล้ว และในมหาวิทยาลัยทักษิณก็เชื่อว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ทั้งผู้เรียนและผู้สอนมีความพึงพอใจไม่แพ้กัน ดังภาพประกอบข้างล่างนี้

ผู้นำเสนอบทความสอนการปฏิบัติการรวมวง และ ควบคุมวงออกแสดงดนตรี

ผู้นำเสนอบทความ

ผู้นำเสนอบทความ

สอนการขับร้องประสานเสียง

ควบคุมวงโยชวาทิตในงานพระราชทานปริญญาบัตร

ในทางวิชาการถือว่ารายวิชาการประพันธ์เพลงอยู่ในกลุ่มวิชาทฤษฎี แต่ผู้นำเสนอบทความ มีความเห็นว่าเป็นรายวิชาที่ต้องลงมือปฏิบัติจริงและที่สำคัญอย่างยิ่งคือ เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งผู้นำเสนอบทความได้ดำเนินการไปตามกระบวนการต่อไปนี้

ขั้นตอนและกระบวนการ

การเรียนการสอนรายวิชาการประพันธ์เพลงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีดังต่อไปนี้

1. การเก็บเกี่ยวข้อมูลเพลง

คือการเก็บเกี่ยวข้อมูลเพลงทั้งที่เป็นความรู้เชิงประจักษ์และความรู้แฝงที่อยู่ในจิตวิญญาณของศิลปินให้ฝังตรึงในความทรงจำของผู้เรียน โดยทำความเข้าใจกับผู้เรียนแล้วมอบให้ผู้เรียนกลับไปสืบค้นบทเพลงที่ผู้เรียนชอบแล้วฝึกขับร้องบทเพลงนั้นๆ เป็นการบ้านสัปดาห์ละ 10 เพลง ผลจากการปฏิบัติเช่นนี้ทำให้ผู้เรียนมีข้อมูลเพลงในความทรงจำทั้งเนื้อหาและอารมณ์ที่สมบูรณ์ควรแก่สภาพทางปัญญาญาณ

2. การกำหนดชื่อเพลง

คือการสร้างจุดเริ่มต้นอันจะนำไปสู่การขยายความที่สอดคล้องกับจุดเริ่มต้นที่ได้ตั้งไว้แล้ว โดยให้ผู้เรียนเสนอชื่อเพลงของตนเองขึ้นมาแล้วจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดช่วยกันเสนอรายละเอียดของเนื้อหาและอารมณ์ของแต่ละเพลงที่สอดคล้องกับชื่อเพลงและเป้าหมายที่จะนำเสนอ เช่น ถ้าตั้งชื่อเพลงว่า “เหงา” การพรรณนาถึงความเหงาที่เกิดจากการห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอน คงจะต่างกับความเหงาที่เกิดจากการห่างไกลจากคนรัก เป็นต้น

3. การกำหนดทางคอร์ด

ทางคอร์ด (Chord progression) เป็นแนวทางการเคลื่อนของกลุ่มเสียงแนวตั้งในทางดนตรีที่จะเป็นตัวกำหนดกรอบแนวเสียงอย่างกว้างๆ ให้แนวทำนองดำเนินไปอย่างมีร่องเสียงของทางคอร์ดเป็นแนวทาง แนวทำนองเพลงแบบสามัญจะฟังแล้วสามารถรู้สึกถึงความผสมกลมกลืนไพเราะเหมาะสมไม่พลาดเพี้ยนให้เสียอารมณ์

4. การประพันธ์เพลงตามวิถีศิลปิน

ดูเหมือนว่าศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานเพลงในสังคมไทยมีแนวโน้มในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงโดยอาศัยข้อมูลจากเหตุการณ์, จินตนาการ, และอารมณ์เพลงเป็นเครื่องมือเบื้องต้นในการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ดังนั้นเองเมื่อผู้เรียนได้กำหนดชื่อและเค้าโครงของบทเพลงที่จะประพันธ์เอาไว้เป็นแนวทางอย่างกว้างๆ ไว้แล้ว ในขั้นตอนนี้คือการลงมือประพันธ์เพลงขึ้นมาตามวิถีศิลปิน ด้วยตัวผู้เรียนเอง

5. การปรับปรุงรายละเอียด

เป็นการทบทวนในรายละเอียดของบทเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นมาตามวิถีศิลปิน อันอาจจะมีส่วนที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากทฤษฎีดนตรีบ้าง ในขั้นตอนนี้จึงเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ทฤษฎีดนตรีมาตรวจสอบขัดเกลาให้ผลงานเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นมา นั้นถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ ซึ่งอาจารย์อาจจะมีบทบาทสำคัญในการทบทวนทฤษฎีและทำการساتการปรับปรุงแก้ไขผลงานเพลงที่คัดสรรมาเป็นตัวอย่างเท่านั้น สำหรับการปรับปรุงแก้ไขผลงานการประพันธ์เพลงของผู้เรียนนั้น ผู้เรียนจะต้องดำเนินการด้วยตนเองหรืออาจจะใช้กระบวนการกลุ่มระดมสมองช่วยกันมองปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขผลงานเพลงให้พึงพอใจเป็นเบื้องต้น

ผลจากการสอนรายวิชาการประพันธ์เพลงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังที่นำเสนอมานี้ปรากฏว่านิสิตวิชาเอกดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ตั้งแต่รหัส 44 ถึง 50 สามารถประพันธ์เพลงได้คนละ 10 ก่อนที่จบการศึกษา สำหรับในมหาวิทยาลัยรามคำแหงผู้นำเสนอบทความรับผิดชอบสอนกระบวนการวิชาการประพันธ์เพลงลูกทุ่งซึ่งมีนักศึกษาเฉพาะกลุ่มทฤษฎีเท่านั้นที่ลงทะเบียนเรียน ซึ่งก็สามารถประพันธ์เพลงอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจเช่นกัน อย่างไรก็ตามอยากจะนำเสนอว่าประสบการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งความพึงพอใจ, ความสุข, ความอึดใจ ให้เกิดขึ้นกับทั้งผู้สอนที่ทำหน้าที่ผู้จัดการความรู้และผู้เรียนที่สามารถประพันธ์เพลงได้ทั้งๆ ที่ไม่เคยคิดว่าจะทำได้ ทั้งนี้เป็นเพราะการสอนการประพันธ์เพลงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยแท้

บทสรุป

จากประสบการณ์ตรงที่ได้นำเสนอมานี้อาจจะเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยน่าเชื่อถือเท่าใดนัก เพราะเป็นที่รู้กันอยู่ว่าการประพันธ์เพลงไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายๆ แต่ที่เป็นไปได้เช่นนี้อาจเป็นเพราะในการสอนการประพันธ์เพลงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้นำเสนอบทความได้น้อมนำเอาทฤษฎีของพ่อแห่งแผ่นดินที่ว่า **เข้าใจ** คือต้องทำความเข้าใจให้กระจ่าง **เข้าถึง** คือต้องลงมือทำจริง และ **พัฒนา** คือต้องแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่ผิดพลาดบกพร่อง มาปรับใช้ ในการสอนการประพันธ์เพลงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ